

MEDBORGERSKAB BLANDT BØRN OG UNGE I UDSATTE BOLIGOMRÅDER

Inspiration til at arbejde med
ungeengagement, inddragelse
og demokrati

Af Sarah Lunar & Siff Monrad Langkilde
September 2023

I dette vidensblad kan du læse om:

- **Hvorfor** det er vigtigt at arbejde med medborgerskab blandt børn og unge i udsatte boligområder.
- **Hvad** begrebet medborgerskab dækker over i arbejdet med børn og unge.
- **Hvordan** man kan understøtte børn og unge i at udvikle og udøve aktivt medborgerskab.

HVORFOR ARBEJDE MED BØRN OG UNGES MEDBORGERSKAB I UDSATTE BOLIGOMRÅDER?

Selvom alle børn og unge har ret til at deltage som medborgere i hverdagens og samfundets fællesskaber, kan deres forudsætninger være vidt forskellige. Blandt børn og unge, der vokser op i udsatte boligområder, er det ikke alle, som oplever, at de kan være med, at de hører til, eller at de kan gøre en forskel. Det er børn og unge, der, på grund af fx etnicitet, religion, bopæl eller socialøkonomisk status, oplever at føle sig overhørt, misforståede eller uden for fællesskabet. Samtidig mangler de ofte kendskab til deres demokratiske rettigheder, pligter og

deltagelsesmuligheder i fællesskaber i boligområdet såvel som i det brede samfund (Petersen et al. 2019; Mellempøkeligt Samvirke 2020).

Her kan du læse om syv gode grunde til at arbejde målrettet med børn og unges medborgerskab:

1. **Børn og unge har ret til at deltage som aktive medborgere.** Det har de bl.a., fordi FNs Børnekonvention giver børn og unge ret til at udtrykke deres mening, blive hørt og inddraget i alle forhold, der vedrører deres liv (Børnerådet 2016).

2. **Børn og unge er fremtiden.** Det er dem, der kan videreføre de demokratiske værdier, som samfundet bygger på. Argumentet er, at børn og unges perspektiver er med til at udvikle det gode samfund – og at aktiv deltagelse og medborgerskab bidrager til ejerskab og ansvar over for det samfund, man er en del af (Ljungmann & Riggelsen 2021; AKB Rødovre & Konradi 2019).

3. **Børn og unge mangler demokratisk selvtilid.** Undersøgelser viser, at børn og unge i Danmark kan tøve, når det handler om selv at handle på de problemer, de ser i samfundet. De er usikre på, at de må, at de har noget at byde på, og at der er nogen, der lytter, når de taler. De mangler det, man kan kalde demokratisk selvtilid (Ljungmann & Riggelsen 2021).

4. **Nogle børn og unge i udsatte boligområder føler sig uden for** samfundets fællesskaber, ligesom nogle oplever en mangel på anerkendelse fra omgivelserne. Det kan føre til mistillid og modstand og hæmme udvikling af medborgerskab og tilhørsforhold (Bæk et al. 2020; SocialRespons 2017).

5. **Medborgerskab blandt børn og unge styrker demokratiet.** Demokratiet og det aktive medborgerskab er betinget af, at flest mulige deltager med deres respektive perspektiver og kendetegn. Hvis for mange oplever ikke at kunne være med på lige fod med andre, kan det resultere i polarisering og splittelse i befolkningen (Ljungmann & Riggelsen 2021).

6. **Medborgerskab styrker trivselen.** Forskning viser, at medbestemmelse, inddragelse og deltagelse – og det at have indflydelse på sit eget og andres liv – er med til at styrke den generelle trivsel blandt børn og unge (Bruselius-Jensen & Nielsen 2020).

7. **Medborgerskab styrker modstandskraften.** Undersøgelser peger på, at aktivt medborgerskab blandt børn og unge kan styrke deres selvstændighed og modstandskraft over for antidemokratiske fællesskaber og socialt pres som radikaliserings og negativ social kontrol. På den måde kan medborgerskab være en forebyggende mekanisme (Børne- og Undervisningsministeriet 2019).

SPØRGSMÅL TIL REFLEKSION

Hvorfor er det vigtigt – i din lokale kontekst – at arbejde med medborgerskab blandt børn og unge?

HVAD DÆKKER MEDBOR- GERSKAB OVER I ARBEJDET MED BØRN OG UNGE?

Der er mange gode grunde til at arbejde med at fremme børn og unges medborgerskab, men hvad vil det egentlig sige at være medborger?

At være medborger betyder, at man er med i noget; man handler og deltager aktivt i samfundets fællesskaber. Det at være medborger indebærer på den måde et gensidigt forhold – man er medlem af et samfund og føler sig som en del af det fællesskab, som samfundet udgør. Medborgere er altså noget, vi bliver i socialt samspil med hinanden.

Kort sagt er medborgerskab ikke noget, man automatisk har som borger. Ej heller er det noget, man får tildelt, eller noget, andre gør for én. Medborgerskab er noget, vi hver især skal lære og udøve. I praksis betyder det, at det er vores aktive handlinger og deltagelse i samfundets fællesskaber, der gør os til medborgere.

I forskning om medborgerskab bliver det fremhævet, at medborgerskab består af tre kerneelementer:

1. Demokratisk dannelse
2. Aktiv deltagelse
3. Tilhørsforhold

De tre kerneelementer kan forstås som byggeklodser, der bygger ovenpå hinanden: Når man har demokratisk dannelse, har man mulighed for at deltage, og når man deltager, øger det ens tilhørsforhold til de fællesskaber, man deltager i (Lunar et al. 2021; Korsgaard 2004).

I arbejdet med at styrke børn og unges medborgerskab er det derfor centralt at arbejde målrettet med at understøtte børn og unges demokratiske dannelse, deres aktive deltagelse og deres tilhørsforhold til forskellige fællesskaber.

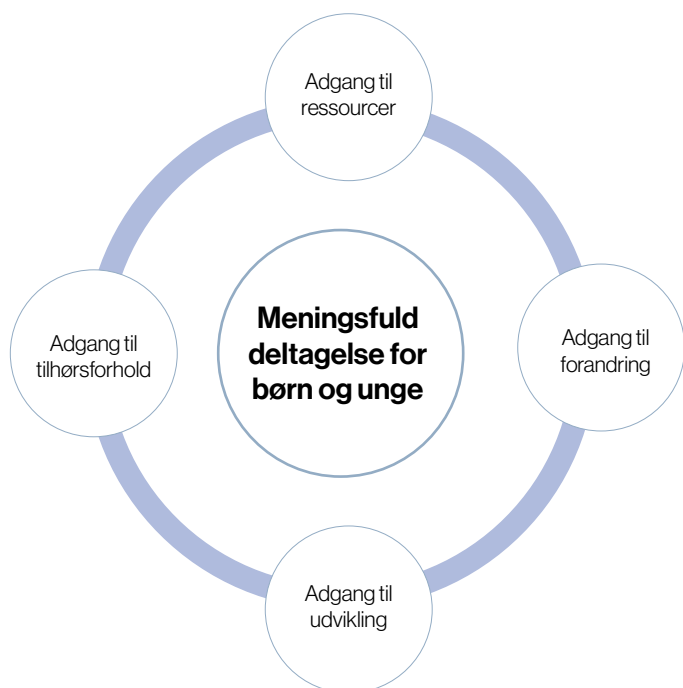
Læs mere om, hvordan du kan arbejde med de tre kerneelementer i medborgerskab i CFBU's rapport '[Medborgerskab, sammenhængskraft og social integration](#)'

HVORDAN KAN MAN UNDERSTØTTE BØRN OG UNGES MEDBORGERSKAB?

Fra forskning og praksis ved vi, at der er flere aspekter, som er vigtige, når man som fagperson arbejder med børn og unges medborgerskab.

I arbejdet med at fremme børn og unges medborgerskab har Center for Ungdomsforskning identificeret fire adgange, som er centrale, når fagpersoner skal arbejde med sårbare børn og unges deltagelse på en måde, der gør en positiv forskel for dem (Brusellus-Jensen & Nielsen 2020).

Det handler om, at børn og unge skal have adgang til ressourcer, forandring, udvikling og tilhørsforhold for at opleve, at deres deltagelse og engagement er meningsfuldt:

Adgang til ressourcer handler om voksentid og nye sociale netværk. Børn og unge vil gerne have nogle voksne rollemønstre, der kan støtte dem i at deltage, ligesom de gerne vil være del af nye sociale fællesskaber. Det kan fx være større fora som Ungdommens Folkemøde eller mindre fora som idrætsstævner med andre foreninger, hvor man kan bidrage og opleve at være del af et større fællesskab.

Adgang til forandring handler om at skabe konkrete forandringer for sig selv og andre. Børn og unge vil gerne se et resultat af det, de engagerer sig i, og som gør en forskel. En typisk kortere erfaringshorisont betyder, at forandringer skal ske relativt hurtigt, hvis børn og unge skal opleve, at de gør en reel forskel. Det er fx tilfældet, når børn og unge skaber konkrete forbedringer i de fysiske omgivelser i deres boligområde, eller når de etablerer et ungeråd i skolen.

Adgang til udvikling handler om at udvikle nye færdigheder og orientere sig i verden på nye måder. Børn og unge taler om en slags 'oplæring', hvor de gennem samarbejde med professionelle voksne får viden og kompetencer, som styrker deres handlemuligheder – såsom at gå i dialog, tænke kritisk, argumentere for sine egne holdninger og løse konflikter på konstruktive måder.

Adgang til tilhørsforhold handler om oplevelsen af at høre til og være en del af både små og store fællesskaber. 'De små' er nære og lokale fællesskaber, hvor børn og unge gennem deltagelse kan udvikle og styrke venskaber og give dem noget nyt at være sammen om. 'De store' er de brede fællesskaber, der giver børn og unge en oplevelse af større samhørighed med det omkringliggende samfund.

Når du som fagperson arbejder med medborgerskab blandt børn og unge, er det således relevant at være opmærksom på, at disse fire adgange er til stede.

Ligeledes kan du finde inspiration i følgende to faglige tilgange, der begge har potentiale til at understøtte børn og unges demokratiske dannelse, deltagelse og tilhørsforhold: *læring i medborgerskab* samt *differentieret og rummelig deltagelse*. Disse faglige tilgange har nemlig gode erfaringer med at styrke børn og unge i at organisere sig i fællesskaber, tilegne sig indflydelse og skabe forandring for dem selv og andre – både lokalt i boligområdet og bredere i samfundet.

FAGLIG TILGANG:

LÆRING I MEDBORGERSKAB

At arbejde med *læring i medborgerskab* handler om at facilitere demokratiprocesser for børn og unge og dermed understøtte, at de øver og lærer at udøve deres medborgerskab (se Hartje 2002). Helt konkret handler læring i medborgerskab om, at man som fagperson:

- ◊ Skaber rammer for demokratiprocesser i børn og unges hverdagsliv.
- ◊ Arbejder målrettet med både demokratisk dannelse, aktiv deltagelse og tilhørsforhold i børn og unges aktiviteter.
- ◊ Tager afsæt i børn og unges egne interesser og understøtter dem i selv at finde løsninger, stå for projekter osv.

Udgangspunktet er, at den professionelle voksne har en faciliterende rolle, mens det er børn og unge, der sætter dagsordenen og er 'eksperterne' (se SocialRespons 2017).

Her kan man som fagperson udfordre børn og unge på deres tanker og holdninger. Målet med det er at skabe et demokratisk rum og sikre en mangfoldig diskussion, hvor man trygt kan bringe umiddelbare refleksioner og holdninger i spil (Lau 2016). En pointe er at fjerne fokus fra at svare rigtigt, have en klar holdning eller vide det hele på forhånd, men derimod skabe rum for, at børn og unge kan blive klogere ved at gå i dialog, diskutere med andre og sammen skabe ting (Ljungmann & Riggelsen 2021).

Ofte kan det være det helt nære i hverdagen og i boligområdet, der optager børn og unge, og ikke nødvendigvis store politiske emner eller samfundsmæssige problemstillinger. Men i arbejdet med læring i medborgerskab er det centralt at understøtte, at børn og unge oplever sig selv i et større perspektiv og udvider deres horisont og verdenssyn. Som fagperson handler det derfor om at igangsætte demokratiprocesser ud fra børn og unges ønsker, ideer og hverdagsliv, men også arbejde med, at de gør deres medborgerskab gældende i et bredere perspektiv. Det kan ske ved at åbne børn og unges verdener op, så de får kendskab til fællesskaber, der ligger uden for boligområderne og får en oplevelse af større samhørighed med det omkringliggende samfund – såsom ved at tage på udflugter eller lave aktiviteter med andre børn og unge, der er forskellige fra dem selv (SocialRespons 2017; Petersen et al. 2019).

DEMOKRATIPROCES OM BORDFODBOLD

EKSEMPEL

En gruppe unge i boligområdet har et ønske om at få bordfodbold til deres klub. Men hvordan kan et ønske om bordfodbold blive til læring i medborgerskab?

Det kan det ved at involvere de unge i en demokratiproces, der indeholder elementer af demokratisk dannelse, aktiv deltagelse og tilhørsforhold. Som fagperson kan man fx motivere de unge til at undersøge, hvor mange der gerne vil have bordfodbold, eller hvilke forskellige holdninger der er til det blandt de andre i klubben. Det kan også være, at de unge selv skal søge om økonomiske midler til at købe bordfodboldbordet. Eller at de i fællesskab skal finde ud af, hvordan de kan gøre bordfodbold til et socialt samlingspunkt med andre – såsom ved at arrangere en bordfodboldturnering med andre ungdomsklubber eller for andre beboere i boligområdet.

INDDRAGE UNGE SOM EKSPERTER

EKSEMPEL

Det kan være svært for udsatte børn og unge at deltage aktivt i fællesskaber i deres lokalområde og i samfundslivet generelt. I det udsatte boligområde Urbanplanen i København har man derfor taget andre midler i brug – og opnået gode erfaringer med at engagere marginaliserede unge gennem metoden 'omvendt deltagelse'. I arbejdet med omvendt deltagelse er magtforholdet vendt om. Fremfor at det er professionelle voksne, der er styrende, er det de unge selv, som både igangsætter, planlægger og udfører aktiviteter og projekter i samarbejde med fagpersoner. Her fungerer de unge som eksperter på det levede ungdomsliv. Det er de unge, som identificerer, hvilke barrierer der er for et godt ungdomsliv, og hvad det kræver af løsninger og handlinger at arbejde med barriererne for at være aktive medborgere (se SocialRespons 2017; Madsen et al. 2020).

SPØRGSMÅL TIL REFLEKSION

Hvordan kan du skabe rammer for demokratiprocesser i børn og unges hverdag og aktiviteter?

Hvordan kan du bruge elementer af demokratisk dannelse, aktiv deltagelse og tilhørsforhold i dit arbejde med børn og unge?

FAGLIG TILGANG:

DIFFERENTIERET OG RUMMELIG DELTAGELSE

Børn og unge kan have vidt forskellige forudsætninger for at deltage i fællesskaber, ligesom de kan bidrage og have indflydelse på mange måder. I arbejdet med medborgerskab er netop dét en styrke.

Ved at arbejde med *differentieret og rummelig deltagelse* kan man som fagperson skabe plads til og understøtte, at børn og unge deltager på forskellig vis og oplever at være en ligeværdig del af fællesskabet. Her er grundtanken, at børn og unge har de bedste forudsætninger for at indgå i fællesskaber, hvis deres deltagelse og engagement gradvist bliver udviklet og udvidet ud fra deres individuelle ressourcer, behov og udfordringer (se Lunar et al. 2021).

Som fagperson handler det altså om kontinuerligt at tilpasse og skalere børn og unges deltagelse i forhold til, hvad den enkelte kan bidrage med og har drivkraft til at engagere sig i – hvad enten det er mindre opgaver eller større ansvar. Samtidig handler det om at understøtte børn og unges deltagelse i lokale fællesskaber for derefter gradvist at udvikle deres kompetencer og lyst til at involvere sig i større sammenhænge og bredere fællesskaber i samfundet (Lunar et al. 2021).

Når man arbejder med differentieret og rummelig deltagelse, er det centralt at:

◊ Være opmærksom på, hvordan man rekrutterer en mangfoldig gruppe af børn og unge. Hvordan er sammensætningen af gruppen? Hvordan kan man skabe plads til forskellige børn og unge og undgå lukkede fællesskaber? (Bæk et al. 2020).

◊ Tilpasse deltagelsesmuligheder ved at give børn og unge forskellige roller i fællesskabet og på den måde fremme, at de føler sig involverede, repræsenterede og værdsatte (Bæk et al. 2020).

◊ Gøre børn og unges deltagelse fleksibel. Kontinuerlig deltagelse og faste mødetider kan være vanskeligt for nogle børn og unge, mens det for andre kan være motiverende for at deltage. Ved at gøre det legitimt at gå til og fra uden nødvendigvis at binde sig til bestemte opgaver kan fællesskabet rumme deltagere med forskellige ressourcer og varieret erfaring med deltagelse.

Når man som fagperson skaber plads til rummelig deltagelse og bredtfavnende fællesskaber, kan børn og unge inspirere og løfte hinanden, og samtidig lære at give plads til hinandens forskelligheder i fællesskabet – fx i relation til holdninger og ansvarsdeling (Bæk et al. 2020).

FLERE ROLLER I FÆLLESSKABET

EKSEMPEL

I Mellemfolkeligt Samvirke arbejder de målrettet med forskellige roller og ansvarsområder, når det handler om unges demokratiske deltagelse i samfundet. Hvis de unge fx vil planlægge en lokal festival eller skal deltage på Folkemødet, er der konkrete roller som *frontløbere*, *performere*, *aktivister* og *hjælpere*. Rollerne indebærer, at de unge har forskellige grader af ansvar, erfaring, tid og ressourcer. På den måde bliver det tydeligt, at der er flere roller i fællesskabet, og at der er brug for alle. Det er med til at fremme de unges rummelighed over for hinanden og undgå splittelse i fællesskabet.

Samtidig arbejder Mellemfolkeligt Samvirke med *legitim perifer deltagelse*. Det betyder, at uanset hvor ny og uerfaren en ung er, så er vedkommende en del af fællesskabet. Den unge starter måske i et hjørne af fællesskabet og kan så gradvist bevæge sig ind – og rundt omkring – i fællesskabet. Den enkelte unges position vil derfor typisk skifte over tid ved at indtage mindre eller mere omfattende funktioner og roller i aktiviteter og events (Bæk et al. 2020).

UDVIKLE DEMOKRATISK SELVTILLID

EKSEMPEL

At arbejde med medborgerskab og rummelig deltagelse er tæt knyttet til at udvikle børn og unges demokratiske selvtillid. Det vil sige en tro på, at de har noget at sige, som andre vil lytte til, samt at de opfatter sig selv som relevante og forpligtede til at deltage i fællesskaber og påvirke samfundet.

I arbejdet med at opbygge børn og unges demokratiske selvtillid kan man som fagperson træne fire demokratiske færdigheder:

1. At være modig – og udfordre og udvikle ens komfortzone for deltagelse og engagement.
2. At være vedholdende – og komme igennem udfordringer og det svære ved at engagere sig og skabe forandringer for sig selv og andre.
3. At mene noget og være uenig med nogen – og træne at stå ved ens egne holdninger og meninger uden at blive uvenner.
4. At lytte godt og nysgerrigt – og have interesse i at forstå hinanden og være åben for andres perspektiver.

Tilsammen kan disse demokratiske færdigheder styrke børn og unges selvtillid i forhold til at udtrykke, hvad de mener, acceptere og lytte til andre samt give dem lyst til at handle og tage del i samfundsfællesskaber (Ljungmann & Riggelsen 2021).

SÅDAN HAR VI GJORT

Vidensbladet er skrevet på baggrund af relevant litteratur, interview med medarbejdere i boligsociale indsatser, som arbejder med børn og unges medborgerskab, samt forsker i Center for Ungdomsforskning Maria Bruselius-Jensen og projektleder i Mellemfolkeligt Samvirke Fatima Amchicho. Herudover bygger vidensbladet på viden og erfaringer fra CFBU's arrangementer, workshops og undervisning om medborgerskab blandt børn og unge i udsatte boligområder.

LÆS MERE HER

CFBU (2023). Aktiviteter, der fremmer børn og unges medborgerskab. Inspirations- og videnskatalog – Viden om boligsociale aktiviteter støttet af Landsbyggefonden. Center for Boligsocial Udvikling.

Bæk et al. (2020). Unge stemmer fra blokken. Metoder til at arbejde med unge og demokrati i udsatte boligområder. Mellemfolkeligt Samvirke.

LITTERATUR

AKB Rødovre & Konradi (2019). Giv børn en stemme i boligområdet. Inspirationshæfte. Boligselskabet AKB, Rødovre og Konradi – liv i og mellem husene.

Boje, T. P. (2019). Civilsamfund, medborgerskab og deltagelse, Hans Reitzels Forlag, 2017.

Bruselius-Jensen & Nielsen (2020). Veje til deltagelse: Nye forståelser og tilgange til facilitering af børn og unges deltagelse. Center for Ungdomsforskning.

Bæk, R. H., Henriksen, K. G., Amchicho, F., Høst, A. & Nielsen, H. G. (2020). Unge stemmer fra blokken: Metoder til at arbejde med unge og demokrati i udsatte boligområder. SPUK & Mellempøkeligt Samvirke.

Børnerådet (2016). Håndbog i børneinddragelse.

Børne- og Undervisningsministeriet (2019). Demokrati og medborgerskab. Vidensnotat. Demokrati Under Udvikling, Børne- og Undervisningsministeriet.

Hartje, S. (2002). Aktivt medborgerskab, demokratiudvikling og globalisering: hvordan kan medborgerskabstanken fornyes?, Fritid & Samfund.

Korsgaard, O. (red.). (2004). Medborgerskab, identitet og demokratisk dannelse, Danmarks Pædagogiske Universitet.

Lau, C. B. (2016). Demokratisk deltagelse for unge i en gråzone, Dansk pædagogisk Tidsskrift.

Ljungmann, R. & Riggelsen, M. P. (2021). Grib demokratiet. Om at styrke unges demokratiske selvtillid, handlekraft og mod. Folk – mødested for demokrati og dannelse. København.

Lunar, S., Langkilde, S.M & Koch, M-L. (2021). Medborgerskab, sammenhængskraft og social integration. En undersøgelse af, hvordan flere beboere kan deltage aktivt i samfundet og blive del af mangfoldige fællesskaber. Center for Boligsocial Udvikling.

Madsen, L., Tofteng, D. M. B., Bladt, M. & Christensen, R. (2020). Evaluering ALL IN medarbejderforløb 2016-2017. Københavns Professionshøjskole.

Petersen, K. E., Sørensen, L. H., Sørensen, T. E. M. & Ladefoged, L. (2019). Fritids- og ungdomsklubbers betydning for børn og unges hverdagsliv og fællesskaber i udsatte boligområder, DPU, Aarhus Universitet, Afdeling for Pædagogisk Sociologi.

SocialRespons (2017). All in – et oplæg til fremtidens ugearbejde: Værdiskabelse, udfordringer og perspektiver i All In indsatsen på Amager. København: Partnerskabet, den boligsociale helhedsplan i Urbanplanen.

CENTER FOR
**BOLIGSOCIAL
UDVIKLING**